

## **Than Károly különleges kénvegyületre lelt a Harkányi Gyógyfürdő vizében.**

Ahol van kézzelfogható irodalmi hivatkozás, azt feltüntettem. Ami eredeti levél/kézirat ott ilyen nincs.

Előadás két részből áll: Than Károly életének/munkásságának rövid bemutatása, évfordulójára emlékezve, valamint a harkányi gyógyvíz történetének ismertetése, Than Károly tevékenységének kiemelése, a fürdő fejlődésében.

Dr. Than Károly – életrajza, bizonyos fordulatok részletesebb ismertetése, ahol lehet képpel illusztrálva. (Dr. Lárencz: Dr. Than Károly Élete és munkássága - Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos ülése 1988. márc. 15-én 1989)

1834. dec. 20-án Óbecsén született 10 gyerekes családban.

1848. Böhm Vilmos (tüzérszázados) Vízaknai ütközet. Elengedik a fegyverletétel után, mert fiatal. (1873 Bp-i szemle – Szerencse volt, hogy 13 éves koromban honvéd lettem, mert a hadjárat érdes viszontagságai aanyag tanulásban nyilatkozó könnyelműségemet jókor gyomlálták ki, jellememet megedzették, és mert a chemiához – mint tűzmester – a nagyszebeni tüézlaboratóriumban kaptam kedvet a rendes nappali kötelességek teljesítése után, többnyire éjjel végeztem kísérleteimet)

1849 Kiss Ferenc/ Simonidesz Antal.

1853 Gyógyszerész vizsga. Szeged Rohrbach Antal (Segítő Boldogasszony) /Rozsnyay is itt volt/ segéd.

1855 Gimnáziumi érettségi szeged minorita (eredeti osztálynapló)

1855 Bécs orvostanhallgató – Bölcsész: kémia + gyógyszerészet. Redtenbacher kedvelte Magánasszisztens/.

1857 Kémiai oklevél.

1858 doctor chemiae doktorrá avatás.

Ösztöndíj: Heidelberg, Bunsen/Kirchoff/

1860/1862 Budapesti Tudományegyetem tanára professzora. (1872-ben új épület Than-intézet EU konform!!!)

1862-1872 A Természettudományi Társ.-nak alelnöke, 1872 – 81-ben elnöke volt.

1864 Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. Nagygyűlésén Marosvásárhelyen érdekes „ion elmélet” felvázolása, mely Nobel díjat érhetett Arrhenius előtt ionvegyületek elmélete – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. Nagygyűlésének Munkálatai, Pest 1864.

1867 Harkányi víz – Eredeti levelek a felkérésre válasza, bővebben a harkányi részben.

Gázelemzés: egységnyi gáztérfogot – Avogadró előtt.

1870 MTA rendes tagja

1871 PhHg I.

1883 Addiamentum

1884 Arrhenius - Doktori értekezésének a témája az elektrolitos disszociáció

1894-ben Ostwald teljes elektrolites disszociáció elmélete

1895 Magyar Chemiai Folyóirat elindítása – magyar nyelvű chemiai fórum.

1896 Orvosi Kar értékeli a PhHg I-et Honoris Causa Medicinae

1896 PhHg II.

1904 Ostwald nem ismerte Than eredeti dolgozatát, de amikor erről tudomást szerzett, könyvének negyedik kiadásában, 1904-ben elismerte Than elsőbbségét

1907 talán utolsó, dolgozatában: Ebben fordul elő először magyarul az atommag (ez eltér az akkor ismert Thomson féle modelltől és lényegében megfelel a Rutherford értelmezésnek)

Than Károly: Az elektrolysis elméletéről, Matematika és Természettudományi Értesítő 25, 191 (1907)

1908 nyugállomány

Kísérleti chemia elemei - főműve

Ilosvay Lajos/Kazay Endre/Rex Sándor/Lengyel Béla/Winkler Lajos – fontosabb tanítványok gyógyszerész szempontból. (egy rövid utalás arra, miért „vérzett a szíve” Thannak, amikor Kazay mégsem maradt Budapesten)

Átvezetés a második részbe. Mind Thannak, mind a harkányi gyógyvíznek „jó tett” a másik elismertsége, így együtt különösen ismertté váltak a köztudatban!!!

Fő hivatkozási forrás: A harkányi Gyógyfürdőkórház első négy évtizede (1955-1995)

Harkány 1996. szerk.: Dr. Kádas István

1806 siklósi „Földes Uradalom” tisztartójához „gyűdi Michel” mocsárcsapoláshoz szeretne újra elmenni inyavalyáimtól megmenekedtem. – kéziratból fennmaradt töredék Dr. Lázencz László)

1823 Harkány – Batthyányi Uradalom; első írásos adat Pogány János – csodálatos gyógyulása, a „dagonyában”.

Patkovics József (1784 – 1854) vármegyei orvos meg tudta állapítani a víz összetételét

A fürdő kiépítése 1824-ben kezdődött az első fürdőház felépítésével

1825 Harkányi „ferdők”: Strázzay János: Harkányi Ferdők; Tudományos gyűjtemény 1825 A Cs. Kir. Felső kegyes engedelmével Pesten XII.kötet)

1844-ben Nagy gyógyterm és a park

1845 kép

1845 A magyar orvosok és természetvizsgálók. 1845 augusztus 11.-15. Pécsen tartott vándor gyűlésének résztvevőit a korral haladó ambiciózus fiatal gróf vendégül látta. Dr Patkovics erre az alkalomra írt kortörténeti és orvostani értekezését adta elő.

1846-ben magyarul is megjelent „A harkányi hévíz gyógyereje” Patkovics József

1860-ban közkegyelemben részesült a Batthyány család és visszakapta Harkányfürdőt.

1866 Zsigmondy Vilmos artézi kút. harkányi I. számú 37,7 méter mély 62°C hőmérsékletű kút.

Zsigmondy rövid méltatása (Bp. városligeti kút 1km mély: egyedülálló)

1866-ban elkészült kút az ország első hévízkútja volt.

1867 Harkányi víz.

1867 COS Előállítása: nagy mérvű felfedezés. bécsi Tud. Ak. 450Ft pénzjutalomban is részesítette Thant. A harkányi ásványvíz ezen eredmények szerint a kénes hévvizek közé tartozik.

1867 Harkányban szegények számára is épített gyógyfürdőt – gróf Batthyány

1868 Than Károly kémikus, egyetemi tanár végezte el a hévíz részletes kémiai vizsgálatát, amiről a Magyar Tudományos Akadémia 1868 július 13-i ülésén a „Harkányi kénes hévíz vegyi elemzése” címen olvasta fel munkáját, amelyet 1869-ben kinyomtatattak.

Than: A szénélegkénegről. Gyógyszerészi Hetilap 1867. 40.-41 sz.

Than: A harkányi kénes hévíz vegyelemzése; Akad. Ért. A Math. És term. Köréből I. K. 14.sz 1867-70.

1867 márciusában Batthyányi megbízást adott Neumann mérnöknek „egy szabad fürdőhely létesítésére, melynek állandó vízcsereje a folyó évben mind több fürdőt kérőt is kielégít, s vize tisztán tartható az állandó leereszthetőséggel, s medencéje is tisztán kezelhető....”.

1873 Harkányfürdőt Benyovszky Lajos földbirtokos, akkori pozsonyi ügyvéd vásárolta meg haszonbérleti szerződés 1924 augusztus 28-án jött létre a tulajdonosok és Antal Jenő között. 1927-ben a Magyar Földtani Intézet Chemiai Laboratóriumából dr Emszt Kálmán főgeológus és fővegyszer végezte el a víz elemzését, megállapítva a fürdővíz összetételének változatlanságát.

1970-es évek izotópvizsgálattal bizonyított, a COS 150szer gyorsabban jut be a szervezetbe, mint más kénvegyületek. (pontos irodalmi adatok keresése folyamatban Dr. Kádas István prof.)

1999 Dr. Keszthelyi Béla COS a pszoriázisra is kiváló (DN. 1999. szept. 13.)

Az államosítás után a fürdő tulajdonos-váltásai nagyon „kuszák” lettek, főleg az 1992-es évtől. Így az előadás inkább a „biztos” múltat emeli ki.

Zárszó: a nagy egyéniségnek (Than) nagyon sokat köszönhet a harkányi termálvíz, melyet már akkor nagyon pontosan analizált, ma viszont kezd feledésbe merülni, a vegyelemzés története.

Dr. Kutas Jenő

Dr. Lárencz László